

Propitivanje stereotipa

SAŽETAK:

Tema ove aktivnosti su stereotipi, kako nastaju i šta se može uraditi da se suočimo sa njihovim negativnim posljedicama. Samorefleksija se u ovoj aktivnosti koristi da se postigne uvid u to kako se stereotipi manifestuju.

Glavna starosna grupa
13-18

Potrebno vrijeme
5 - 6 x 45 minuta

Potrebni materijali

Fotografije učenika i drugih značajnih osoba, kolekcija šala koje su učenici sakupili, hemijska olovka i papir, isprintani materijali iz dodataka ovog plana

Ciljevi

- Razumijevanje načina na koje stereotipi nastaju i osvještavanje činjenice da ih svi koristimo.
- Razumijevanje da stereotipi ostavljaju negativne posljedice na ljude.
- Razumijevanje da stereotipi vode u predrasude, diskriminaciju i nasilje.
- Razumijevanje da možemo umanjiti uticaj stereotipa.

Resursi

Lijekovi protiv bolova

Prije bih kupovala sjemenke suncokreta. Jela bih sjemenke ili bih od njih pravila različite oblike, poput ptice, leptira, ili ruže. Moja sestra Asmaa mi je pomagala u tome. Ovaj novac mi je bio u džepu tokom našeg putovanja u Liban, ali ga nisam primijetila sve dok nismo stigli. Kada sam ugledala ovu kovanicu, odmah me je podsjetila na moju kuću. Tamo je predivno... To je moja zemlja... Moja vlastita zemlja... Tamo me niko ne naziva Sirijkom.

U Libanu svi pričaju o Sirijcima, čak i u taksiju. Mislim da to stvara tenzije na ulici i u školi. Poslijepodne, kada nam počinju časovi i kada mijenjamo učionice, libanski učenici nas nazivaju pogrdnim imenima i vrijeđaju nas: "Vi ste životinje", "Vratite se u svoju državu", "Mrzimo vas."

Jednom prilikom me je otac odveo u bolnicu u Libanu jer me je boljela noga (još i ranije sam imala problema sa nogom). Nisu nas htjeli primiti. Tražili su nam puno novca za osiguranje, što je uredu, ali mi nije jasno zašto su govorili: "Vi Sirijci ste tako proždrljiv i pohlepan narod. Čak želite i da se liječite besplatno?" Počela sam plakati, a otac me je odveo u apoteku i kupio mi tablete protiv bolova.

Yasmin (ž), r. 2004 (Sirija)

Andreino videosvjedočenje

- <https://www.youtube.com/watch?v=LvrI1YQluAE>

gledati od početka do 2 min. 20 sek.

Andrea (ž), r. 1984, Bosna i Hercegovina

Isječci iz knjige “Zlatin dnevnik” autorice Zlate Filipović

Isječak od 19. novembra 1992, dostupan na:

- <https://ga02204486.schoolwires.net/cms/lib/GA02204486/Centricity/Domain/3415Zlatas%20Diary%207th.pdf>

Isječak od 20. novembra 1992, dostupan na:

- <https://www.goodreads.com/quotes/7685006-why-is-politics-making-us-unhappy-separating-us-when-we>

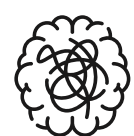
Napomena: isječke po potrebi prevesti uz pomoć online alata za prevođenje poput Google Prevoditelja.

KATEGORIJE

Teme

Stereotipi, diskriminacija; biti izbjeglica, bijeg, rastanak od članova porodice, put do sigurnosti, život u izbjegličkim kampovima; nacionalizam i njegove posljedice, prijatelji, porodica, djeca kao nosioci promjene/mirotvorci

Emocije i osjećanja

Izolacija, povezanost, odbijanje, prihvatanje, tuga, nepovjerenje, poniženje, empatija, ljutnja

Tipovi predmeta

Dnevnici, novac, video snimci

Metodologije

Oluja mozgova, zajedničko učenje

Kratki uvod

Fokus ove lekcije je na osvještavanju psiholoških procesa koji nam pomažu da damo smisao svijetu, ali koji u isto vrijeme lako mogu dovesti do toga da veoma različita ljudska bića strpamo u "isti koš", te da ignorišemo sve dokaze koji upućuju na suprotno.

Mi često kreiramo mentalne kategorije koje potom postaju otporne na promjenu. Na sve članove određene grupe se gleda isto. Većina nas je upoznata sa komentarima kao što su: svi muškarci (ili žene) su...; svi Jevreji (ili Rusi ili bijelci ili...) su; svi Arapi su...; svi doktori su... ; svi štreberi su... ; svi skejteri su... Praveći ovakve komentare mi sve članove određene grupe (koju smo identifikovali kao takvu) svrstavamo u jednu kategoriju i pripisujemo im obrasce ponašanja i karakteristike koje su pretjerano generalizirane. U većini slučajeva nismo ni upoznali osobu iz grupe koju spominjemo. Tako grube i nefleksibilne, pretjerane generalizacije se zovu stereotipi.

Naše mentalne kategorije i prva shvatanja etničkih i religijskih razlika javljaju se u veoma ranoj mladosti. Imamo tendenciju da ogromnu količinu informacija sa kojima se svakodnevno susrećemo biramo na način koji potvrđuje ono što je već sadržano u ovim mentalnim kategorijama (takozvana pristrasnost). Zbog toga na neke ljude gledamo kao na fundamentalno drugačije od „nas“. Kategorije vezane za druge ljude postaju „oni“, i skloni smo da njihove različitosti uvećavamo, radije nego ono što nam je zajedničko. Kada se stereotipi ustale u nama potrebno je samo malo da negativne osobine vežemo za sve one koji su drugačiji od nas, i onda kada okolnosti to dozvole, da se ponašamo na način koji škodi ovim ljudima.

Stereotipi obično nemaju ozbiljne negativne posljedice za nas ili druge. Možda ćemo se osjećati neprijatno u prisustvu nekih ljudi (često bez naročitog razloga), i izbjegavati ih kada je to moguće. Zapravo, mi često osjećamo da nas naše kategorije štite na neki način i zbog njih se također osjećamo „boljima“ od drugih. Dakle, stereotipi koje pridajemo „drugačijem“ nam pomažu da definišemo ko smo mi (i ko nismo), daju nam osjećaj da pripadamo i omogućavaju nam stjecanje pozitivnog identiteta. Često nismo svjesni da su naša uvjerenja zasnovana na stereotipima prikupljenim iz našeg okruženja (roditelji, vršnjaci, televizor, itd.). Međutim kada koristimo stereotipe da usmjere našu interakciju sa drugima, ili oblikuju naš pogled na njih, postajemo manje otvoreni prema tim ljudima i informacijama o njima. Također postajemo podložniji propagandi, dezinformacijama, mitovima, glasinama, itd.

Pripremni rad nastavnika/ice ili edukatora/ice

Ako je to moguće, nastavnik/ica ili edukator/ica bi trebali poslati pismo roditeljima/starateljima u kojem objašnjavaju da će u narednom periodu učenici i učenice istraživati razne aspekte ljudskog ponašanja. Treba kreirati i sigurnu okolinu za učenje u kojoj će učenici biti donekle voljni da dijele lične informacije sa drugima.

Otprilike jednu sedmicu prije početka rada na temi stereotipa svaki učenik treba uraditi dvije stvari:

- Sakupiti (zasebne) fotografije sebe, i još dva člana porodice (ili druge dvije važne osobe u životu). Učenik zapisuje svoje ime na poledini fotografije. Učenici zatim donose ove fotografije u učionicu ili na mjesto na kojem se ove aktivnosti odvijaju. Nastavnik/ica kači svaku fotografiju na A4 papir (ili papir veličine pisma) na kojem pišu karakteristike (pogledajte Dodatak 1 ovog plana aktivnosti).
- Sakupiti 10 šala (ovo treba uraditi anonimno – nije potrebno da se zna ko je donio koju šalu). Treba ih zapisati, tako da ih nastavnik/ica može fizički sakupiti. Ovo može biti bilo koja vrsta šale. Učenici i učenice ispisuju svaku šalu na zaseban list papira i predaju ih nastavniku/ici ili edukatoru/ici. Nastavnik/ica ili edukator/ica sakupljaju šale i uklanjaju one koje bi mogle biti uvredljive nekim učenicima (bolje ih je zadržati za raspravu kasnije). Šale koje su bazirane na stereotipima o drugim ljudima (rasnim, rodnim, etničkim, religioznim, itd.) treba držati odvojeno i kopirati za grupni rad.

Aktivnosti

Prvi dio: Priroda stereotipa

– Prvi i drugi čas –

Prvi korak

Dati učenicima i učenicama po jednu listu karakteristika za njih i po jednu za obje osobe koje su identifikovali kao članove porodice ili druge važne ljude u svom životu (lista karakteristika dostupna je za printanje u Dodatku 1). Treba da popune listove (individualno) najbolje što mogu.

Drugi korak

Nastavnik/ica ili edukator/ica čenike i učenice dijeli u grupe od po četiri ili pet članova i dodjeljuje im uloge (pogledaj Dodatak 2 za opis ovih uloga) – uloge bivaju postavljene na zid ili na neko drugo svima vidljivo mjesto – nakon čega treba s učenicima započeti diskusiju o sljedećim pitanjima:

- 1 Na koji način su osobe u našim porodicama (ili druge osobe koje smo odabrali za aktivnost) različite?
- 2 Koje razlike je lakše primjetiti, a koje su skrivene?

Treći korak

Svaka grupa ukratko prezentuje svoja promišljanja.

Četvrti korak

Nastavnik/ica ili edukator/ica čenicima i učenicama zatim daje list samorefleksije (Dodatak 3). Oni popunjavaju listove (individualno) najbolje što mogu. NE TREBA ih tjerati da listove predaju, jer bi neki učenici i učenice možda mogli smatrati ove informacije previše intimnim.

Peti korak

Nastavnik/ica ili edukator/ica naknadno objašnjavaju koncept stereotipa – kako nastaju i zašto mogu imati negativne posljedice. Glavni fokus je na tome da smo svi različiti (čak i svako od nas, kao individua, je drugačiji u sličnim situacijama) i da trpanje ljudi u isti koš na uprošćen način, na osnovu boje kože, nacionalnosti, religije, kulture, itd. nema mnogo smisla, ali da mi svi koristimo stereotipe da damo smisao svijetu.

Šesti korak

Učenike rasporediti u nove grupe za sljedeću sesiju i dodijeliti im nove uloge. Onaj koji je zapisničar za grupu crta tri kruga na velikom/im listu/ovima papira, ali ostavlja dovoljno prostora za linije koje treba nacrtati od kruga ka vani, na kojima će učenici ispisati svoje ideje (konačni proizvod treba da izgleda kao zupci na točku bicikla bez gume). U novim grupama učenici diskutuju o sljedećim pitanjima, ali tako što će prvo svaki učenik dati po jednu ideju (jedno po jedno), a zatim će kroz aktivnost oluje mozgova zajedno razmijeniti mišljenja o dodatnim idejama.

Pitanje 1	Pitanje 2	Pitanje 3
ZAŠTO?	POVREDA	RJEŠENJE
Navedi što više razloga o tome zašto ljudi možda koriste stereotipe	Navedi konkretne primjere toga kako korištenje stereotipa može povrijediti ljude u tvom neposrednom okruženju (u školi ili zajednici)	Kako možemo ograničiti upotrebu stereotipa kada govorimo i razmišljamo o drugim ljudima? Svaka osoba neka navede konkretna rješenja u smislu praktičnih i ostvarivih "koraka" koje učenici i njihovi vršnjaci mogu poduzeti da bi došli do rješenja.

Sedmi korak

Svaka grupa radi sljedeće:

- Identifikuju dva glavna razloga u "ZAŠTO?" kategoriji
- Identifikuju dva glavna odgovora data u "POVREDA" kategoriji
- Identifikuju dva najvažnija odgovora data u "RJEŠENJE" kategoriji

Osmi korak

Svaka grupa prezentuje rezultate svog rada razredu. Ne bi trebalo biti mnogo rasprave u ovom trenutku, iako bi neka pitanja vezana za pojašnjenje mogla biti od pomoći.

Deveti korak

Nastavnik/ica ili edukator/ica diskutuje o rezultatima rada svake grupe. On/ona se može fokusirati na to da li su se učenici slagali unutar grupe (i da li su se grupe međusobno slagale), da li su rješenja realistična i koje bi prve korake trebalo poduzeti da se dođe do tih rješenja. Često dolazi do zabune kada su u pitanju stereotipi i predrasude – rasprava dozvoljava nastavniku/ici da objasni ove pojmove koristeći svakodnevni jezik.

Mogući dodatak: U toku narednog sata, čitav razred može zajednički razviti strategije za primjenu ideja.

Drugi dio: Primjeri svakodnevnih stereotipa: šale koje svi pričamo

– Peti i šesti čas –

Deseti korak

Nastavnik/ica ili edukator/ica raspoređuje učenike u parove. Svakom paru dodjeljuje nekoliko šala (otprilike deset) koje su učenici sakupili (neke bi trebalo da sadrže stereotipe, neke ne). Šale mogu biti različite ili slične po grupama. Nastavniku/ici ili edukatoru/ici se preporučuje da "ključne" šale da različitim grupama i na taj način omogućiti diskusiju o njima.

Jedanaesti korak

Učenici formiraju dvije gomilice od papirića sa napisanim šalama: gomilicu sa šalama koje sadrže stereotipe i gomilicu sa šalama bez stereotipa.

Dvanaesti korak

Učenici treba da se koncentrišu na gomilicu sa šalama koje sadrže stereotipe i da pokušaju da odluče koje dvije šale su potencijalno najštetnije i zašto.

Trinaesti korak

Svaki par se uparuje sa drugim parom (ponovo se formiraju grupe od po četvero) i učenicima se dodjeljuju uloge (iste kao i prije). Grupe sada treba da odluče sljedeće (a kasnije to i prezentiraju):

- Koji stereotip je potencijalno najštetniji (učenici sada moraju izabrati neke od svojih prethodnih odabira)?
- Na koji način ovaj stereotip može biti štetan?
- Ko bi mogao imati korist od ovog stereotipa kada bi se njegova upotreba raširila?

Četrnaesti korak

Svaka grupa prezentuje rezultate svoga rada čitavom razredu.

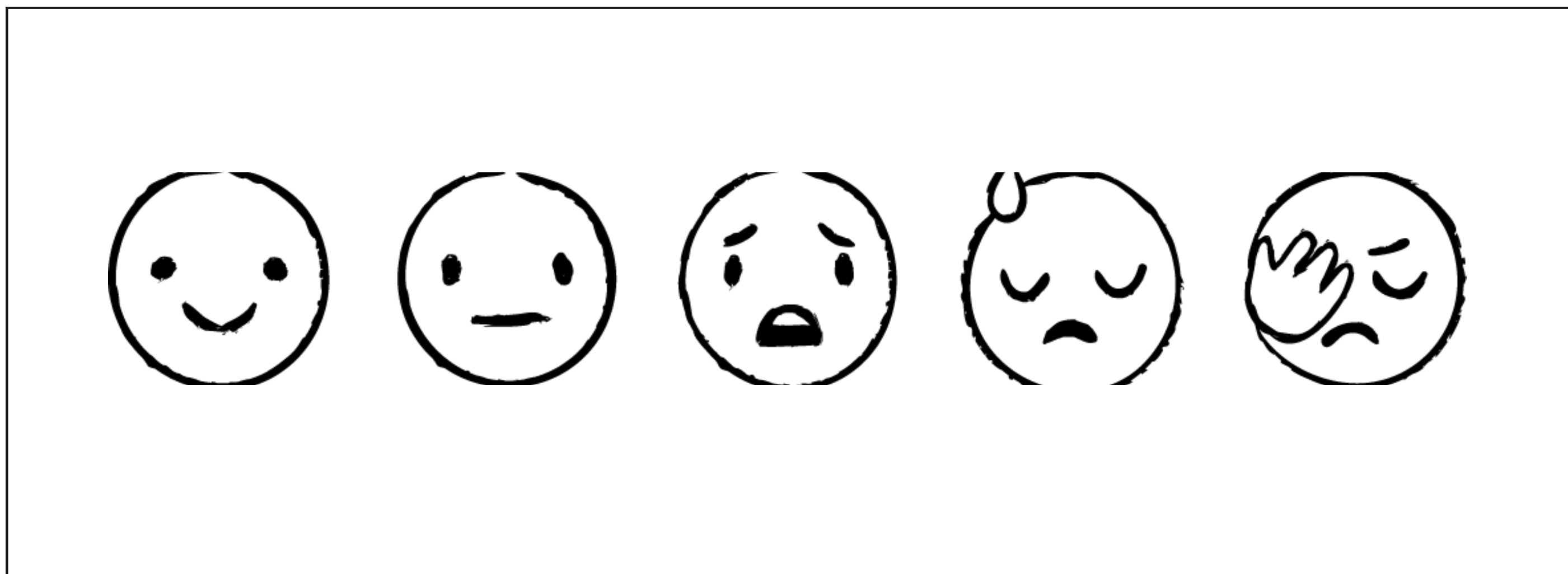
Petnaesti korak

Nastavnik/ica ili edukator/ica učenicima daje povratne informacije vezane za njihove prezentacije. Isto tako, korisno je da u ovom trenutku kratko prodiskutuju o nekima od šala sa stereotipima koje nisu date parovima za prethodni rad (npr. jer su pretjerano uvredljive), i također o tome gdje obično učenici imaju priliku čuti takve šale.

Šesnaesti korak

Učenici i učenice čitaju odlomke iz Zlatinog dnevnika i Yasmininu ličnu priču i gledaju videozapis Andreinog svjedočenja. Za kraj, nastavnik/ica ili edukator/ica raspravlja sa učenicima o tome koliko su ovi citati i video snimci relevantni. Da li učenici zaista vjeruju, kao što to Zlata tvrdi, da bi njihova generacija mogla kreirati bolju budućnost nego prethodne generacije? Da li vide ikakve dokaze koji upućuju na to?

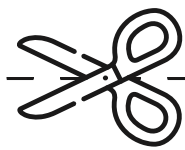
DODATAK 1 - Lista karakteristika

Po mom mišljenju ova osoba je tip osobe koja (stavi "X" tamo gdje misliš da pripada):

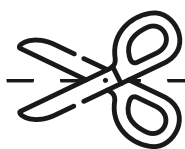
- ☐ Puno priča
- ☐ Čutljiva je
- ☐ Veoma je uredna
- ☐ Nije uopšte uredna
- ☐ Voli da se šali
- ☐ Ne voli da se šali
- ☐ Vrijedno radi većinu vremena
- ☐ Većinu vremena ne radi vrijedno
- ☐ Voli da kuha
- ☐ Ne voli da kuha
- ☐ Mnogo se brine
- ☐ Ne brine se mnogo
- ☐ Voli da bude u centru pažnje
- ☐ Ne voli da bude u centru pažnje
- ☐ Ponekad je agresivna
- ☐ Nikada nije agresivna
- ☐ Stalno koristi neki digitalni uređaj
- ☐ Manje je zainteresirana za digitalne uređaje
- ☐ Prati vijesti
- ☐ Nije naročito zainteresirana za vijesti
- ☐ Voli biti među ljudima
- ☐ Voli biti sama
- ☐ Ima mnogo energije
- ☐ Obično nije naročito energična

DODATAK 2 - Kartica sa ulogama za grupe

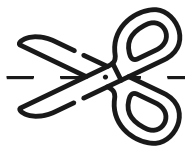
Moderator/ Kapiten tima

- Treba da se postara da svako razumije dati zadatak
- Treba da se postara da svako da doprinos datom zadatku
- Treba manje da se fokusira na sopstvene ideje, a više na ideje čitave grupe
- Treba da pokuša saznati u vezi čega se ljudi slažu, a u vezi čega se ne slažu
- Treba podsticati pozitivnu atmosferu u grupi
- Predstavnik je grupe ukoliko imaju pitanje za nastavnika/icu ili edukatora/icu

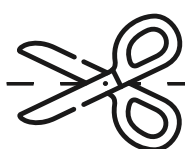
Zapisničar

- Zapisuje rečeno
- Treba da se postara da su bilješke ponovo napisane i sažete za prezentaciju

Onaj koji pazi na vrijeme/rukovodilac materijalima

- Treba da se postara da grupa radi shodno datom vremenu i po planu
- Treba da se postara da grupa dobije sav materijal koji im je potreban
- Treba da se postara da su svi materijali očišćeni po završetku zadatka

Izlagač / Izvještavač

- Priprema grupu za prezentaciju
(ko šta govori, šta će se koristiti u prezentaciji)

DODATAK 3 - List samorefleksije

Ljudi kažu da sam ja:

Oni nisu upravo kada kažu da sam ja:

Kada bi me poznavali, oni bi znali:

Kada uživam u nekoj situaciji ponašam se na sljedeći način:

Kada mi nije prijatno u nekoj situaciji ponašam se na sljedeći način:

DODATAK 4

Lijekovi protiv bolova

Prije bih kupovala sjemenke suncokreta. Jela bih sjemenke ili bih od njih pravila različite oblike, poput ptice, leptira, ili ruže. Moja sestra Asmaa mi je pomagala u tome. Ovaj novac mi je bio u džepu tokom našeg putovanja u Liban, ali ga nisam primijetila sve dok nismo stigli. Kada sam ugledala ovu kovanicu, odmah me je podsjetila na moju kuću. Tamo je predivno... To je moja zemlja... Moja vlastita zemlja... Tamo me niko ne naziva Sirijkom.

U Libanu svi pričaju o Sirijcima, čak i u taksiju. Mislim da to stvara tenzije na ulici i u školi. Poslijepodne, kada nam počinju časovi i kada mijenjamo učionice, libanski učenici nas nazivaju pogrdnim imenima i vrijeđaju nas: “Vi ste životinje”, “Vratite se u svoju državu”, “Mrzimo vas.”

Jednom prilikom me je otac odveo u bolnicu u Libanu jer me je boljela noga (još i ranije sam imala problema sa nogom). Nisu nas htjeli primiti. Tražili su nam puno novca za osiguranje, što je uredu, ali mi nije jasno zašto su govorili: “Vi Sirijci ste tako proždrljiv i pohlepan narod. Čak želite i da se liječite besplatno?” Počela sam plakati, a otac me je odveo u apoteku i kupio mi tablete protiv bolova.

Yasmin (ž), r. 2004 (Sirija)

DODATAK 5

Pitanje 1

ZAŠTO?

Navedi što više razloga o tome zašto ljudi možda koriste stereotipe

Pitanje 2

POVREDA

Navedi konkretne primjere toga kako korištenje stereotipa može povrijediti ljude u tvom neposrednom okruženju (u školi ili zajednici)

Pitanje 3

RJEŠENJE

Kako možemo ograničiti upotrebu stereotipa kada govorimo i razmišljamo o drugim ljudima? Svaka osoba neka navede konkretna rješenja u smislu praktičnih i ostvarivih "koraka" koje učenici i njihovi vršnjaci mogu poduzeti da bi došli do rješenja.